Sborník ze semináře

Lesník 21. století
18. ročník
2026

Minulost, současnost a budoucnost buku v lesích ČR

Editor **Karel Matějka**

Sborník a další materiály k semináři, který se uskutečnil 25. 3. 2026 v Kašperských Horách, jsou dostupné na webu https://www.infodatasys.cz/lesnik21.htm

Okrašlovací spolek Zdíkovska
384 72 Zdíkov 235
IČO 26602628

Buk na Šumavě v posledních dvou stoletích [1]

European beech in the Šumava Mts. during the last two centuries

Pavel Hubený
Správa Národní parku Šumava, 1. Máje 260, Vimperk

Abstract

According to historical literary records, the European beech has responded in the last two centuries to disturbances that affected mainly conifers, and especially spruce. Temporary losses of dominant spruce increased the proportion of beech in forest stands in certain periods, but as the natural regeneration of spruce grew back, their proportion gradually decreased. This effect is undoubtedly caused mainly by climate influences and soil waterlogging. Therefore, beech forests in the primeval forests of the late 18th and early 19th had rather an island character and were surrounded by stands with dominant spruce in water-affected habitats, in inversion positions and mountain spruce forests. The current trend in the development of the proportion of beech does not clearly indicate any trend in the growth of its proportion, support by artificial planting is negligible.

Zjistit historické zastoupení buku v šumavských lesích s vyšší přesností není vůbec snadné. Důvodem je velká variabilita prostředí s různě plošně významným zastoupení vodou ovlivněných půd, inverzních situací s jarními mrazy a různou mírou vlivu horských poloh na rozšíření buku v odlišných klimatických situacích. Chybí rovněž exaktní data či podrobnější informace o druhové skladbě původních šumavských pralesů, jejichž podíl na lesní půdě až do počátku 19. století na území dnešního Národního parku Šumava převažoval. Zaměřil jsem se tedy na výsledky palynologických interpretací, a na změřené údaje, které bohužel pocházejí z několika ploch ze 40. let 19. století.

Palynologické interpretace z centrální oblasti Šumavy (analýzy sedimentů Roklanského a Prášilského jezera; KUNEŠ 2017) ukazují na cca 9000 let trvající dominanci smrku, přičemž zastoupení buku, který se na Šumavě objevil zhruba před 8000 lety se dlouhodobě drží kolem 20 % s výraznějším vrcholem kolem roku 1000 našeho letopočtu, kdy se pohybovalo kolem 30 %. Od té doby je patrný pokles podílu buku poslední tisíciletí na současnou úroveň. Před cca 500 lety jeho podíl klesl pod 20 %.

To je období, ve kterém vznikaly šumavské pralesy, se kterými se osobně setkal Adam Seidl, který některé z nich zmapoval v roce 1846 na Velkozdíkovském panství a Josef John, který, zřejmě Seidlem inspirován, založil monitorovací plochy v oblasti Boubína (revír Zátoň). Šlo o porosty, v nichž rostly 300 až 580 let staré stromy. Z těchto několika měření můžeme vyvodit, že v nadmořských výškách kolem 750 m (vodou ovlivněných) a v horských smrčinách

[1] Sborník ze semináře Lesník 21. století – Minulost, současnost a budoucnost buku v lesích ČR, který se konal 25. 3. 2026 v Kašperských Horách. https://www.infodatasys.cz/lesnik21-2026/

nad 1200 m, se buk nevyskytoval vůbec. Jeho optimum se nacházelo v nadmořských výškách 900 až 1100 m, kde se jeho průměrné zastoupení pohybovalo průměrně mezi 10 % až 20 % (ve výjimečných maximech 66 %, v minimech kolem 4 %).

Obecně se traduje, že za nižší podíl buku v šumavských lesích zodpovídají těžby tvrdého dříví pro sklárny. Takový vliv nelze prokázat. Například Ve výpiscích Františka Krumla z lesního hospodářského plánu pro revíry Lipka a Kramata z roku 1857 se dočteme, že: „Vysoký podíl listnáčů pochází z doby, kdy sklárny přednostně kácely jehličnaté dříví."

Dlouhodobými řadami vývoje vybraných starých porostů se zabýval JELÍNEK (1997, 2005). Zde na výřezu porostních map sepsal taxační poznámky k jednotlivým porostním skupinám s cílem zjistit, jak výrazně byla ovlivněna genetická původnost smrku umělými výsadbami. Jeho výpisy z lesních hospodářských plánů sahají až do období, kdy vznikaly první hospodářské knihy, tedy do konce 50. let 19. století. Lesní porosty vybrané Jelínkem byly často v této době dosud původními pralesy. Bohužel nelze u všech vybraných porostů sledovat kontinuálně numerické informace o podílech jednotlivých dřevin. Pro prezentaci jsem tedy použil pouze numerické údaje, které byly k dispozici. Z nich vyplývá, že zastoupení buku v původních smíšených pralesích (mimo horské a podmáčené polohy) se kolem roku 1850 průměrně pohybovalo kolem 13 % – 14 %, s výkyvy až do 22 %. Po roce 1850 prošly všechny vybrané porosty nějakou formou hospodářského zásahu s konstruktivistickými prvky – často zaměřenými na udržení a zachování smíšené druhové skladby kvůli vyšší stabilitě porostu. Série disturbancí, která proběhla v 60. až 80. letech 19. století včetně známé velké kůrovcové gradace, vedla u sledovaných porostů k výraznému zvýšení podílu buku (u některých až k úplné dominanci). Na záznamech z hospodářských knih tak vidíme, že podíl buku ve vybraných porostech dosáhl maxim ve 30. až 40. letech 20. století. Porovnáme-li ale tyto údaje s taxačními hodnotami prvních dvou decennií 21. století, zjistíme, že se ve sledovaných porostech průměrné hodnoty podílu buku stabilizovaly na úrovni kolem 35 %. Podíváme-li se na konkrétní vývoj jednotlivých Jelínkových porostů, zjistíme, že u do současné doby zhruba třetiny z nich posílil podíl buku, u více než poloviny z nich posílil své postavení naopak smrk. Není ani bez zajímavosti podívat se na vývoj bývalých pralesů z hlediska doby jejich vykácení. V pralesech, které byly vytěženy v první polovině 19. století, se do současné doby zachovala proporce počtu porostů s dominancí smrku a buku beze změny. Pralesy, které byly vykáceny v druhé polovině 19. století ale vykazují do současné doby spíše posilování podílu porostů s dominujícím bukem. Že by vliv malé doby ledové a postupné změny klimatu ve 20. století?

Na tuto otázku ale z pohledu velkoplošné inventarizace na území národního parku nelze odpovědět pozitivně. Podíl zásoby hroubí buku od roku 2000 do roku 2023 mírně roste (ze 4 na 6 %). Podíl buku v početnosti přirozené obnovy vykazoval největší růst v roce 2000, kdy jeho podíl dosáhl 16 %. V současné době je podíl buku na celkovém zmlazení necelých 10 %.

Ačkoli jsme od vzniku národního parku vysadili zhruba 7 miliónů buků (1,6 % veškeré přirozené obnovy podle velkoplošné inventarizace), ovlivnili jsme touto výsadbou druhovou skladbu jen na cca 2 % porostní půdy. Umělá intervence tedy nemá na současný podíl buku v lesních porostech ani v přirozené obnově významný vliv.

Lze tedy uzavřít, že

Buk lesní na Šumavě

- se v optimálních biotopech dobře zmlazuje;
- ve starých smíšených porostech může růst jeho početnost, a tedy i podíl na obnově a podrostu;
- nárůst jeho podílu ale může být způsoben dočasným snížením početnosti smrku po disturbancích, a může být dočasný;

- nezdá se, že by buk v budoucnu dominoval podobně, jako tomu bylo po velkých disturbancích druhé poloviny 19. století.

Literatura

JELÍNEK J. (1997): Historický průzkum. Ověřování genofondu smrku ztepilého P. abies (L.) na vytypovaných lokalitách NP Šumava. – Ms., Správa Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, Vimperk 268p.

JELÍNEK J. (2005): Od jihočeských pralesů k hospodářským lesům Šumavy. – MZe ČR, Praha, 125p.

JOHN J. (1847): Urwald-partie – aus dem Böhmerwalde. From: Macar V., Maršík F. (2005), Lesmistr Josef John (1802-1871) a Boubínský lesní kompex s pralesní rezervací. – MZe ČR, Praha, 91p.

IFER (2024): Velkoplošná inventarizace lesa. – Ms. [Depon in: Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk]

KUNEŠ P. (2017): Dlouhodobý vývoj šumavských horských lesů a jejich disturbancí, poster k projektu Europhia 2016-2018

SEIDL A. (1849): Beiträge zur Kenntnis des Urwalders, Praha.

TOMANDL M., HOŠEK E. (1974): Historie lesů. III. etapa. - LZ Vimperk, LHC Světlá Hora. – Ms., ÚHÚL Brandýs nad Labem, pobočka České Budějovice 85p.